

**Голові спеціалізованої вченої ради ДФ 20 051.131
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору мистецтвознавства, професору,
професору кафедри методики
музичного виховання та диригування
Карась Ганні Василівні
76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57**

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Осипенка Ярослава Сергійовича

**«Поліетнічні аспекти функціонування музичної культури і мистецтва
Буковини кінця XX – першої чверті XXI століття»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 - Музичне мистецтво,
галузь знань 02 - Культура і мистецтво**

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Поліетнічний характер Буковини визначає її культурний ландшафт як унікальний простір взаємодії різних етносів, що суттєво впливає на розвиток музичної культури та мистецтва регіону. Наприкінці XX – на початку XXI століття процеси глобалізації, культурної інтеграції та національного самоусвідомлення активізували переосмислення традиційних мистецьких практик та їхнього поліетнічного компонента.

Важливим чинником дослідження є роль міжетнічного діалогу в збереженні та трансформації музичних традицій українців, румунів, молдован, євреїв, поляків та інших народів, що історично проживали на Буковині. Аналіз цих процесів дозволяє простежити, як відбувається взаємовплив різних культур у сучасних музичних формах, жанрах, виконавських колективах, навчальних закладах, фестивальному русі.

Актуальність роботи зумовлена також необхідністю системного осмислення змін, які відбулися в музичному житті регіону в умовах нових суспільно-культурних викликів, включаючи процеси європейської інтеграції України та розширення міжнародних мистецьких контактів.

Комплексне дослідження поліетнічних аспектів функціонування музичної культури Буковини сприятиме поглибленню наукових уявлень про динаміку культурної взаємодії, дозволить виявити механізми збереження й оновлення традицій та стане важливим внеском у сучасне музикознавство та культурологію.

Дисертант детально проаналізував праці О. Афоніної, В. Бондаренка, Я. Вишпінської, І. Глібовицького, К. Демочко, О. Добржанського, А. Кушніренка, І. Мокрогуз, І. Ярошенко, в яких досліджувалися окремі

сторінки культурно-мистецького життя Буковини. Однак, у працях цих авторів аспект поліетнічності не був домінантним. Крім того, в українському музикознавстві досі не було комплексного дослідження музичної культури Буковини сучасного періоду, в якому б враховувались чинники міжкультурної комунікації.

Відтак, цілком виправдано з огляду на все вищезазначене, що дослідження поліетнічних аспектів функціонування музичної культури і мистецтва Буковини кінця XX – першої чверті XXI століття є важливим завданням українського музикознавства, а актуальність теми та змісту дисертації Ярослава Осипенка не викликає сумніву.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Визначення категоріального апарату дисертаційного дослідження, об'єкту та предмету роботи, що зумовлені намаганням висвітлити специфіку поліетнічної взаємодії культурно-мистецької сфери буковинського регіону, підтверджується вірно сформульованою метою та завданнями дисертації, що дозволяє конкретизувати напрями науково-дослідницьких пошуків. Концепція дисертації базується на добре апробованому комплексному підході до використання теоретичних (метод наукової реконструкції, джерелознавчий та емпірико-теоретичний методи, метод об'єктивності й історизму, соціокультурний та ретроспективний методи, компаративний) та емпіричних (спілкування, обговорення, порівняння) наукових методів, які дозволяють дисертанту провести комплексне дослідження. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує вирішення завдань дослідження і досягнення мети. Висновкам, які представлені в дисертації властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

3. Наукова новизна результатів дисертації. У зв'язку з тим, що зазначена проблематика не знайшла належного відображення у науковому обігу в сучасному музикознавстві, дисертація Ярослава Осипенка являє собою першу спробу в українській музикознавчій науці поглибленого, обґрунтованого та комплексного дослідження поліетнічних чинників розвитку музичної культури та мистецтва Буковини кінця XX – першої чверті XXI століття. Безумовне новаторство роботи проявляється також в обґрунтуванні залежності географічного розташування регіону (його пограниччя з Молдовою та Румунією) з поліетнічністю функціонування народно-інструментального та вокально-хорового мистецтва, особливістю діяльності професійних філармонійних колективів, розвитком фестивального руху.

4. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів. Теоретична цінність роботи обумовлена як

оперуванням великою кількістю фактологічного матеріалу, так і його аналізом (фольклорні музичні твори Буковини окресленого періоду). Теоретичне та практичне значення отриманих результатів визначається можливістю використання аналітичного матеріалу і теоретичних узагальнень в навчальних та спеціальних курсах з народної музичної творчості, історії музичного мистецтва Буковини, історії України, історії музики, музичного краєзнавства, історії культури для студентів фахової передвищої та вищої освіти.

5. Загальна оцінка змісту роботи. Назва дисертаційної роботи є чіткою і зрозумілою. Дисертація Ярослава Осипенка є логічно та послідовно побудованим дослідженням, а його структура повністю пов'язана з метою, поставленими завданнями і специфікою дослідження предмета та об'єкта. Дисертація складається з анотації (українською та англійською мовами) зі списком публікацій за темою дисертації, вступу, трьох розділів із підрозділами, висновків, списку використаних джерел (220 позицій) та додатків. Дисертант залучає до наукового аналізу низку праць відомих авторів з історії музики, музикознавства та культурології, історії та краєзнавства, які відображають різні аспекти порушеної проблематики. Загальний обсяг дисертації 197 сторінок. Основний текст складає 155 сторінок.

У *Вступі* дисертант переконливо обґрунтовує актуальність обраної теми, визначає мету та завдання дослідження, предмет, об'єкт і методологію дослідження, визначає наукову новизну та практичну значущість отриманих результатів, подає відомості щодо апробації отриманих результатів та їх впровадження, перелічує публікації за темою роботи й окреслює структуру роботи.

У *першому розділі дисертації* «Теоретико-методологічні засади вивчення музичної культури і мистецтва Буковини», який складається з трьох підрозділів, Я. Осипенко зосереджується на двох векторах досліджень: визначення категоріальних понять «пограниччя» й «поліетнічність» та обґрунтування поліетнічного характеру розвитку музичної культури Буковини упродовж XX століття.

Автором актуалізовано питання поліетнічності Буковини в контексті міжкультурного спілкування. У розділі доведено, що етнічна розмаїтість цього регіону зумовлена присутністю різних етносів, що історично вплинуло на створення багатогранної музичної культури та мистецтва, поєднуючи елементи української, румунської, єврейської, молдовської, польської та німецької культур. Вивчено регіональну специфіку, що включає концепцію «пограниччя культур», яка відображає загальний стан культур регіонів, що межують із сусідніми країнами та постійно взаємодіють.

Дисертант аргументовано доводить, що основою культурно-мистецької

взаємодії в умовах пограниччя визнано унікальний простір синтезу з оригінальним поєднанням етнокультурних, мовних, мистецьких і світоглядних традицій. Адже пограниччя віддзеркалює наслідки перетину різних соціокультурних і мистецьких впливів, як і можуть бути як взаємодоповнюючими, так і контрастними, але завжди створюють динамічний простір для нових культурних і мистецьких форм та стилів.

У цьому розділі дисертантом проведено також огляд наукової літератури, що слугував основою для створення концепції поліетнічності музичної культури та мистецтва Буковини кінця XX – першої чверті XXI століття в умовах пограниччя.

Другий розділ дисертації присвячений осмисленню специфіки музичної культури і мистецтва Буковини крізь призму міжетнічних зв'язків.

У підрозділі 2.1 дисертантом з'ясовано генетичні зв'язки поліетнічного розвитку музичної культури, зокрема освіти та мистецтва Буковини, починаючи з кінця XVIII до початку XX століття. Концепція дисертації була сформована на основі історичного досвіду та фактології регіону, з урахуванням соціокультурного, освітнього та мистецького контексту, специфіки прикордоння та традицій різних держав. Автором переконливо доведено, що такий спосіб співіснування етносів сприяв одночасному збереженню традицій кожної культури регіону та створенню нових форм культурно-мистецького самовираження. Буковина визначена як унікальний регіон, що продукує нові смисли, роблячи його важливим зразком у сучасному культурно-мистецькому та історичному контекстах.

На основі діяльності Чернівецької обласної філармонії (підрозділ 2.2) було відзначено її етнокультурну різноманітність як творчого центру Буковини зазначеного періоду. Культурно-мистецька різноманітність колективів філармонії охоплює освітню та концертно-виконавську складову як необхідний елемент загальної та спеціальної мистецької культури. Відзначено, що репертуар колективів характеризується міжкультурними пошуками, поєднанням фольклорних уподобань і жанровим синтезом. У засобах музичної виразності простежується переважання певної мелодики, ритміки, оркестровки та аранжування.

У *третьому розділі дослідження* «Поліетнічне музичне мистецтво і культура Буковини у синтезі традицій та інновацій» автором вивчається динаміка фестивального руху Буковини, висвітлюється специфіка відображення поліетнічних чинників у народно-інструментальному мистецтві регіону, здійснюється аналіз музичних творів буковинських композиторів.

На прикладі як регіональних, так і міжнародних фестивалів Ярославом Осипенком була охарактеризована динаміка змін та трансформаційні процеси у фестивальному русі Буковини окресленого періоду. Зазначено, що

фестивальний рух Буковини є динамічним явищем, яке з кінця 90-х років XX століття до першої чверті XXI століття зазнавало змін під впливом культурних, соціальних, технологічних та глобалізаційних чинників.

Святкування Маланки було проаналізовано у межах міждисциплінарного дослідження, враховуючи історичні трансформації та поліетнічну специфіку в музичній культурі та мистецтві. У дисертації розглянуто матеріали дійства на основі робіт дослідників, що вивчали календарні звичаї зимового циклу на українсько-молдавському кордоні (О. Курочкін), специфіку святкування буковинської Маланки в історичному та сучасному контекстах (Я. Осипенко).

Були виокремлені характерні риси Маланки як традиційного свята з елементами, що зберігаються в різних регіонах, такими як обряди, костюми, музичний супровід та маски. На прикладі святкування Маланки були виявлені особливості поєднання українських, молдавських, румунських та навіть балканських традицій, які вплинули на форми святкування.

У розділі автором було також охарактеризовано народно-інструментальне та вокально-хорове мистецтво Буковини на основі аналізу характерних музичних творів. Він відзначає, що специфіка метроритму у поліетнічній музиці часто пов'язана з нерівномірним розподілом акцентів, характерним для багатьох народних традицій. Специфіка мелодики поліетнічних творів має тісний зв'язок із народною пісенно-танцювальною традицією.

Висновки, в яких узагальнюються результати дослідження, завершують розділи дисертації та дисертаційний виклад загалом. Підсумовуючи, зауважу, що робота Ярослава Осипенка є вагомим внеском в сучасну українську мистецтвознавчу науку та відкриває нові перспективи досліджень.

6. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертація містить результати авторських досліджень дисертанта. У основному тексті дисертації наявні покликання на ідеї, думки та результати досліджень інших науковців та оформлені належним чином.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Я. Осипенка, у ході прочитання та рецензування роботи виникли такі зауваження та запитання:

1. У 2010 році захищена дисертація І. Глібовицького «Музичне життя Буковини XIX – початку XX століття як прояв полікультурного середовища», в якій автор також вивчає музичне мистецтво регіону крізь призму міжкультурної комунікації початку попереднього століття. Виникає запитання, чи змінився етнічний склад населення у порівнянні з попереднім

періодом і чи відбулися, у зв'язку з цим зміни полікультурних чинників функціонування музичного мистецтва?

2. У підрозділі 1.3 дисертант розглядає історичні передумови формування поліетнічності музичної освіти і мистецтва Буковини упродовж кінця XVIII – початку XX століття, проте поза увагою залишається так званий «радянський» період до здобуття Україною незалежності. Протягом цього періоду відбулися кардинальні політичні зміни, що не могло не вплинути на характер міжкультурної взаємодії етносів Буковини.

3. У підрозділу 2.2, де розглядається діяльність Чернівецької обласної філармонії, можна було б підсилити аналітику вивченням етнічного складу виконавців філармонійних колективів, висвітленням специфічного інструментарію, наявного у складі окремих народно-інструментальних ансамблів, аналізом їхнього репертуару з акцентом на його поліетнічність.

8. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Основні положення роботи висвітлено у 11 наукових публікаціях: 3 статті у фахових виданнях України категорії «Б»; 2 статті у іноземних періодичних наукових журналах (одна з них – у виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі WoS), 6 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських конференцій. Серед всіх публікації 7 є одноосібними, 4 – у співавторстві. Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають автору право публічного захисту дисертаційного дослідження.

9. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації. Дисертацію викладено літературною українською мовою. Аналіз структури та змісту дисертації засвідчує, що дисертаційне дослідження є цілісним, характеризується чіткістю викладу матеріалу та логічною послідовністю.

10. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 025 Музичне мистецтво галузі знань 02 Культура і мистецтво.

11. Загальний висновок. Вважаю, що дисертація Осипенка Ярослава Сергійовича «Поліетнічні аспекти функціонування музичної культури і мистецтва Буковини кінця XX – першої чверті XXI століття» є самостійним, логічно завершеним, методологічно і теоретично обґрунтованим дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності. За актуальністю, науковою новизною

та практичною цінністю дисертаційне дослідження повністю відповідає науковому профілю спеціальності 025 Музичне мистецтво та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами), вимогам наказу Міністерства науки і освіти України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними Постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р. та № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор Осипенко Ярослав Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Рецензент –

**кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри виконавського мистецтва
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника**

Юрій ВОЛОЩУК